

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

СЕБАЛО Людмила Ігорівна

УДК 371.13.026:378.637.026

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
ДО САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ-2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник - доктор педагогічних наук, професор
ПРОТАСОВА Наталія Георгіївна,
Національна академія державного управління при
Президентіві України, завідувач кафедри управління
освітою.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ГУСАК Петро Миколайович,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, завідувач кафедри соціальної
педагогіки та педагогіки вищої школи;

кандидат педагогічних наук, професор
ІГНАТЕНКО Наталія Вікторівна,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»,
декан педагогічного факультету.

Захист відбудеться 10 листопада 2016 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 10 жовтня 2016 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Сиротюк В.Д.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В епоху розвиненого інформаційного суспільства зростає значення знань як суспільного та особистісного надбання в умовах сучасного ринку праці. Відповідно людина повинна набути здатності самостійно здобувати, опрацьовувати й використовувати інформацію з багатьох галузей наукового знання і суспільної практики. Це обумовлює необхідність свідомої самоосвітньої діяльності особистості впродовж життя та професійної діяльності. Особливо гостро проблема самоосвіти нині постає перед фахівцем. Діяльність учителя в умовах сталих змін в системі освіти вимагає серйозної комплексної підготовки в плані здобуття самоосвіти. Основні вимоги до набуття здатності сучасного вчителя до такої діяльності відображені у нормативних документах: Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» (2014 р.), Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір.

Складовою компетентнісного розвитку є самоосвітня діяльність. Натомість, компетентний вчитель – це людина, здатна до успішної професійної діяльності. Отже, успішна професійна педагогічна діяльність не можлива без самоосвіти вчителя. Одним з основних завдань системи вищої педагогічної освіти є формування у майбутніх учителів здатності й підготовленості до свідомої самоосвітньої діяльності. Самоосвітня діяльність у цьому контексті є запорукою ефективного навчання студента, важливим компонентом набуття ним усіх професійних компетентностей.

Проблема самоосвіти майбутнього фахівця, його спроможність до самоосвітньої діяльності на високому методичному рівні, підготовка до життя в самому широкому змісті – одне із найважливіших завдань сучасних педагогічних вишів. Самоосвіта майбутнього вчителя повинна носити закономірний, систематичний, обов'язковий характер, що складає основу його професійної компетентності.

Дослідження витоків самоосвіти вчителя в різні історичні періоди віднаходимо в працях вчених тієї доби: у класичній педагогічній спадщині на необхідність самоосвіти та саморозвитку вчителя вказували А. Дістервег, Я. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський.

Теоретичні основи підготовки учителів на засадах компетентнісного підходу відображено у працях В. Андрущенко, В. Бондаря, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, О. Мороза, Н. Ничкало, О. Пометун, Н. Протасової, С. Сисоєвої, М. Солдатенко, Л. Сущенко, Л. Хомич та ін.

Основні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи у наукових розвідках розкривали А. Бистрюкова, Н. Бібік, В. Бондар, М. Вашуленко, П. Гусак, С. Єрмакова, М. Захарійчук, О. Івлієва, В. Казаков, Л. Кекух, Н. Кичук, О. Комар, Л. Красюк, О. Матвієнко, О. Мельник, В. Паскар, С. Ратовська, О. Савченко, Г. Тарасенко, І. Титаренко, Л. Хоружа, І. Шапошнікова та ін.

Загальнотеоретичні погляди в самоосвіті відображені у працях А. Айзенберга, С. Архангельського, А. Громцевої, М. Заборщикова, В. Загвязинського, О. Малихіна, Г. Наливайко, В. Сластьоніна, Г. Щукіної та ін.; питання організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів досліджувалася у роботах Т. Гусак, В. Козакова, Л. Онучак, А. Петрової, П. Підкасистого, А. Радченка, О. Тимченка, І. Шимко та ін.; методи самоосвітньої діяльності обґрунтовані А. Алексюком, Ю. Бабанським, О. Дубасенюк, А. Іванченком, Н. Мойсеюк, Н. Сидорчук та ін.; структура та зміст самоосвіти розроблено А. Громцевою, О. Кочетовою, П. Пшебильським, Є. Тонконогою, Я. Турбовським та ін.; питання пропедевтики самоосвіти розкриває І. Барсуков; психологічні основи самоосвітньої діяльності відзеркалені у працях В. Башкірова, Н. Іванова, Л. Рувінського, Г. Сухобської, А. Усової, Н. Хміль, В. Шпак та ін.; готовність як багатоаспектне утворення особистості обґрунтовували К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Л. Кандилович, В. Моляко, Ю. Сенько, А. Смирнов та ін.; про підготовленість особистості як суттєву сторону готовності майбутнього фахівця писали М. Волошенко, Л. Карамушка, Л. Колбіна, О. Мороз та ін.

У зарубіжній теорії і практиці феномен самоосвіти і підготовка до самоосвітньої діяльності розкрито Я. Бартецьким, Дж. Брунером, Г. Вермесом, Г. Гішбою, К. Клейном, І. Ломпширом, В. Оконьом, А. Улігом, Н. Чакіровим, Г. Шарельманом та ін.

Незважаючи на різноплановість й науковий спектр досліджуваного явища, проблема підготовки майбутнього учителя початкових класів до самоосвітньої діяльності залишається недостатньо вивченою. Її актуальність визначається формуванням у майбутнього вчителя початкових класів здатності до самоосвітньої діяльності в навчально-виховному процесі і обумовлена низкою суперечностей між:

об'єктивною значущістю використання інформації і знань у професійній діяльності вчителя та неспроможністю сучасних педагогічних працівників до змін і неперервного професійного розвитку;

зростаючими суспільними вимогами до підготовки сучасного вчителя початкових класів і реальною спроможністю особистості до здійснення ефективної самоосвіти і самовдосконалення;

необхідністю компетентнісного розвитку майбутнього вчителя початкових класів у ВПНЗ та відсутністю дієвих моделей підготовки їх до самоосвітньої діяльності.

Актуальність та важливість проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, недостатня її розробленість у науковій психолого-педагогічній літературі, а також необхідність подолання окреслених суперечностей, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно плану наукових досліджень Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова у розробці

теми «Зміст, форми, методи, засоби професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи» та держбюджетної теми «Технологічне забезпечення підготовки майбутнього вчителя початкової школи за двоциклової системи освіти» (реєстраційний номер 0103U004013).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол №13 від 19 червня 2008 року) та узгоджено в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 30 вересня 2008 року).

Мета дослідження полягає у розробці, науково-теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності та визначенні організаційно-педагогічних умов її реалізації у навчально-виховному процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів у вищих педагогічних навчальних закладах.

Предмет дослідження: підготовка майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності у процесі фахової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Відповідно до мети визначено **завдання дослідження:**

1. На основі аналізу наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної й методичної літератури визначити стан досліджуваної проблеми в теорії і практиці підготовки майбутніх учителів початкових класів та уточнити поняттєво-термінологічний апарат.

2. Обґрунтувати структуру, принципи, підходи до самоосвітньої діяльності та її роль у компетентнісному розвитку майбутніх учителів початкових класів.

3. Визначити можливості, форми та засоби навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу як основної ланки в системі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності.

4. Розробити та експериментально перевірити модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності на основі визначених критеріїв і рівнів підготовленості майбутніх фахівців до означеного виду діяльності.

5. Визначити організаційно-педагогічні умови та розробити практичні рекомендації щодо реалізації моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності.

Мета і завдання дослідження визначили необхідність комплексного використання таких основних **методів:** *теоретичні:* науковий аналіз основних категорій дослідження; аналіз монографічної, навчально-методичної та періодичної наукової літератури, нормативно-правових документів з проблем підготовки майбутнього вчителя початкових класів; аналіз, порівняння, класифікація для визначення сутності, структури, функцій та особливостей самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкових класів; узагальнення для

обґрунтування психолого педагогічного механізму самоосвітньої діяльності, виокремлення показників і рівнів підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, визначення організаційно-педагогічних умов та формулювання практичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності; моделювання для розробки моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності; *емпіричні* методи: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, бесіди, метод експертних оцінок для визначення стану та рівнів підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) для перевірки ефективності впровадження моделі; аналіз експериментальних даних; *статистичні*: методи математичної статистики з метою опрацювання отриманих даних та встановлення кількісних залежностей між досліджуваними явищами і процесами за допомогою їх якісної характеристики; побудова схем, таблиць, діаграм.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше визначено та теоретично обґрунтовано структуру самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів, основними дієвими компонентами якої є сфери самоосвітньої діяльності; психолого-педагогічний механізм самоосвітньої діяльності, що включає зовнішню (самоуправління) та внутрішню (саморегуляція) сторони; функціональний зміст самоосвітньої діяльності; форми взаємодії та спрямування самоосвітньої діяльності; розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, яка включає цільовий, змістовий, операційно-забезпечувальний та контрольний-оцінний блоки;

уточнено поняття «самоосвітня діяльність майбутнього вчителя початкових класів», «підготовка» та «підготовленість» майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності», «психолого-педагогічний механізм самоосвітньої діяльності»;

удосконалено змістове наповнення та технологічний супровід навчально-виховного процесу, орієнтованого на підготовку майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі;

дістали подальшого розвитку організаційно-педагогічні умови, форми та методи підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробленні та впровадженні у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів розробленої моделі для орієнтації підготовки майбутніх учителів початкових класів на самоосвітню діяльність, яка може бути використана для коригування змісту навчальних курсів, удосконалення організаційних форм і методів навчання та підготовки до самоосвітньої діяльності як системоутворювальної складової компетентнісного самовдосконалення; розробці критеріїв та рівнів підготовленості до самоосвітньої діяльності; визначенні організаційно-педагогічних умов і розробці методичних рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, які можуть бути використані при розробці та впровадженні системи

моніторингу якості вищої освіти, атестації науково-педагогічних працівників і модернізації навчально-виховного процесу вищих педагогічних навчальних закладів.

Одержані результати та висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки за спеціальністю 6.010102 «Початкова освіта» та інших педагогічних спеціальностей; у системі післядипломної педагогічної освіти для підвищення кваліфікації учителів початкових класів і методистів районних відділів освіти, а також у роботі шкільних методичних об'єднань учителів початкових класів.

Основні положення та результати дослідження впроваджено у практику роботи ВПНЗ України: Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/249 від 17.02.2016 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 114 від 19.01.2015 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2340/01 від 18.12.2014 р.), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 94 від 17.02.2014 р.). У роботу методичних об'єднань учителів початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів: школи I-III ступенів №321 Деснянського р-ну м. Києва (довідка № 79 від 15 жовтня 2014р.), середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів №258 Дніпровської районної в м. Києві державної адміністрації (довідка № 68 від 26 вересня 2015 р.), Васильківської загальноосвітньої школа I-III ступенів №3 м. Васильків Київської обл. (довідка № 86 від 18.11.2012 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати проведеного дослідження, а також концептуальні положення й загальні висновки обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки та методики початкового навчання Факультету педагогіки і психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, отримали схвалення на всеукраїнських і міжнародних семінарах і конференціях: науково-звітних конференціях Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2008-20015); міжнародних: «Когнітивні процеси та творчість» (Одеса, 2009), «Реалізація компетентнісного підходу у сучасній освіті: реалії і перспективи» (Київ, 2013), «Сучасне дошкілля: реалії та перспективи» (Київ, 2014), "Педагогика и психология в эпоху возрастающего потока информации – 2015" (Будапешт (Угорщина), 2015), «Модернізація педагогічної освіти: виклики XXI століття» (Київ, 2016); всеукраїнських: «Реалізація компетентнісного підходу у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи» (Київ, 2009), «Основи споживчої політики в системі державного управління» (Київ, 2009), «Формування професійної компетентності вчителя початкових класів у контексті об'єктивної парадигми освіти» (Київ, 2012), «Сучасні технології реалізації освітньо-професійної програми підготовки фахівців з початкової освіти» (Київ, 2013), «Моделювання організаційних форм навчання в початковій школі в контексті компетентнісного підходу (Переяслав-Хмельницький, 2015).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 12 наукових праць, з яких: 8 статей у наукових фахових виданнях, 1 тези у збірниках наукових

конференцій, 2 статті у зарубіжних фахових виданнях, 1 дистанційний курс «Фізична культура з методикою викладання».

Структура дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел із 218 найменувань, серед них – 18 іноземними мовами. Додатки розміщено на 46 сторінках. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 196 сторінках та містить 6 рисунків, 3 таблиці, розміщених на 11 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 266 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність дослідження обраної теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні та теоретичні основи дослідження, розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі **«Самоосвіта як необхідна складова професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів»** визначено стан розробленості проблеми самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів у науковій літературі, уточнено поняття «самоосвітня діяльність», «підготовка» та «підготовленість» до самоосвітньої діяльності; розкрито роль і особливості самоосвітньої діяльності у контексті компетентнісного підходу до підготовки майбутніх учителів початкових класів, проаналізовано сучасний стан і результативність підготовки майбутніх учителів початкових класів до свідомої самоосвіти у вищих педагогічних навчальних закладах.

Аналіз наукової літератури з проблеми підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності свідчить, що, незважаючи на вагомі результати наукових розвідок, здійснених вітчизняними та зарубіжними дослідниками та практиками системи вищої педагогічної освіти, не отримано цілісного узагальнення обґрунтування наукових підходів до самоосвітньої діяльності у контексті компетентнісного підходу. У психолого-педагогічних і методичних роботах науковців і практиків подальша підготовка майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності дає підстави стверджувати, що даний вид педагогічної діяльності є складним цілеспрямованим процесом і потребує володіння педагогом відповідною системою знань, умінь та компетентностей, застосування яких вимагає врахування вимог системно-діяльнісного підходу (І. Барсуков, Т. Браже, В. Буряк, М. Дьяченко, М. Заборщикова, Л. Кандилович, М. Левитов, В. Пономаренко, Н. Протасова, А. Пуні, М. Рубакін, Д. Узнадзе та ін.).

Сучасне бачення самоосвіти ґрунтується на переміщенні акцентів з освіти на самоосвіту. Беручи до уваги різні підходи до змісту самоосвітньої діяльності та її структури, ми розглядаємо самоосвітню діяльність як складову професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Під поняттям «самоосвітня діяльність» майбутнього вчителя початкових класів ми розуміємо керовану особистістю діяльність у вищих педагогічних навчальних закладах та за його межами, що передбачає суспільну та професійну самосвідомість, готовність і здатність самостійно, свідомо набувати знання, уміння, навички та компетентності у професійній галузі зокрема, й набуття досвіду побудови індивідуальної освітньої траєкторії для успішної соціальної і професійної адаптації та дії у контексті освіти впродовж життя.

Підготовленість розглядається нами як комплекс набутих особистістю знань, навичок, умінь, якостей, набутих здатностей, які сприяють майбутньому фахівцеві успішно виконувати самоосвітню діяльність. Виходячи з цього, «підготовка майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності» полягає в тому, щоб розвивати і вдосконалювати необхідні психічні процеси, стани та якості з урахуванням особливостей його професійної і самоосвітньої діяльності. Як процес, вона розглядається в якості цілеспрямованої роботи з формування психологічної готовності (націленості, бажання) до успішної самоосвіти. Головним її результатом є «підготовленість» майбутнього фахівця, що базується на його мотивах, прагненнях, потребах, амбіціях й формується на базі системи знань, умінь, навичок, особистісних якостей та наявного досвіду самоосвітньої діяльності. З такої точки зору проблеми підготовки майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності розглядалися науковцями лише частково.

Аналіз сучасного стану сформованості у майбутніх учителів початкових класів підготовленості до самоосвітньої діяльності дозволив виділити низку недоліків, що існують у процесі їх підготовки: епізодичне локальне оновлення знань на відміну від постійного, системно упорядкованого; недостатнє усвідомлення майбутніми вчителями потреби самоосвітньої діяльності та недостатнє забезпечення зв'язку теорії з практикою; відсутність оптимального співвідношення між фронтальною, індивідуальною та груповою формами роботи; механічне перенесення чужого досвіду в свою роботу; невміння знаходити нестандартні рішення на основі результатів самостійно набутих знань.

Також існує багатоаспектна проблема, що охоплює питання навчально-методичного, технічного, психологічного, організаційно-педагогічного забезпечення самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів: авторитарне керівництво навчально-виховним процесом у вищому педагогічному навчальному закладі, яке не мотивує студентів, а нав'язує власні методи и методики роботи, не враховуючи думки і погляди майбутніх фахівців; низький інтерес окремих студентів до професії і професійного зростання; неадекватна (завищена або занижена) самооцінка наявних можливостей, здібностей майбутніх учителів початкових класів.

Результати аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури та стану сформованості у майбутніх учителів початкових класів підготовленості до самоосвітньої діяльності свідчать про необхідність пошуку, розробки і впровадження спеціальної моделі формування компетентностей самоосвіти, здатної максимально підвищити якість підготовки до самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів.

У другому розділі **«Компетентнісний розвиток майбутніх учителів початкових класів у контексті їх підготовки до самоосвітньої діяльності»** розкрито теоретичні основи підготовки майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності, її структуру, принципи; обґрунтовано роль навчально-виховного процесу вищого педагогічного навчального закладу як основної ланки підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності та визначено місце самостійної роботи майбутніх учителів початкових класів у підготовці їх до самоосвітньої діяльності.

Аналіз теоретичних основ підготовки майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності дає змогу стверджувати про те, що саме самоосвіта є зв'язуючою ланкою, яка створює можливості для безперервної освіти і професійного вдосконалення педагогічних працівників. Було виокремлено роботи К. Платонова, який розглядає особистість як динамічну систему, що складається з низки взаємопов'язаних компонентів, що тісно взаємодіють та постійно змінюються, розвиваються. Для розуміння сутності самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкових класів була використана теорія діяльності О. Леонтьєва. В основу дослідження була покладена запропонована О. Леонтьєвим структура діяльності (діяльність – дія – операція – психофізіологічні функції) та співвідношення із структурою мотиваційної сфери (мотив – мета – умова), де особлива увага приділена аналізу свідомості людини. Ґрунтуючись на основних положеннях теорії особистості К. Платонова та теорії діяльності О. Леонтьєва, нами запропонована структура самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів, що включає чотири *сфери*: професійну, загальнокультурну, особистісну, соціально-практичну. Доведено, що з точки зору діяльнісного підходу самоосвітня діяльність проявляється у тих діях, які складають її механізм. Виходячи з цього, одним з основних елементів розробленої структури було визначено *психолого-педагогічний механізм самоосвітньої діяльності*, що являє собою сукупність дій, відповідних засобів, методів й умов, що визначають як саму можливість, так і ефективність самоосвітньої діяльності, й має дві сторони прояву зовнішню – самоуправління та внутрішню – саморегуляцію. Сукупність самоосвітніх дій, що забезпечують функціонування психолого-педагогічного механізму самоосвітньої діяльності були згруповані залежно від виконуваних ними ролей та від їх спрямованості: орієнтування; планування; здійснення (реалізація); контроль; оцінка та схарактеризовані з точки зору зовнішньої та внутрішньої сторони їх прояву.

Компонентами структури самоосвітньої діяльності майбутніх учителів початкових класів визначено функціональний зміст самоосвітньої діяльності, що включає такі складові: розширення світогляду, вироблення професійної цілеспрямованості, набуття різнобічності, соціальної зрілості, стимулювання здатності до змін, формування конкурентоздатності; форми взаємодії та спрямування самоосвітньої діяльності (навчальний процес у ВПНЗ, педагогічна практика, самостійна робота, набуття та обмін досвідом, зовнішнє середовище (контакти, спілкування, Інтернет, ЗМІ, сім'я та ін.).

У процесі дослідження визначено принципи самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів: цілеспрямованості, неперервності, інтегративності, наступності, варіативності.

Основною ланкою підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності є навчальний процес у вищому педагогічному навчальному закладі. У результаті аналізу змісту, форм і методів навчання було визначено, що основні форми організації навчання (лекції, практичні заняття, педагогічна практика і самостійна робота студентів) мають бути спрямовані на формування у майбутніх учителів початкових класів знань, умінь, навичок самоосвітньої діяльності та здатностей студентів до навчання, самоосвіти і саморозвитку, що є складовими їхньої професійної компетентності.

Доведено, що при реалізації основних функцій лекції (освітньої, навчальної, виховної, розвивальної, організуючої, мотивувальної, гедоністичної) утворюються можливості мотивування та заохочення майбутніх учителів початкових класів до самоосвіти, активізації механізму самоосвітньої діяльності та спрямування самостійної і самоосвітньої роботи студентів. Потенційні можливості практичних занять щодо підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності можуть бути реалізовані за таких умов: групових занять у процесі навчання, спрямованість на мотивацію студентів до самоосвітньої діяльності; активізація суб'єктної сфери особистості студента, надання рекомендації з організації самоосвіти та заохочування самостійності студентів. Педагогічна практика майбутніх учителів початкових класів у комплексі з навчальними дисциплінами має сприяти визначенню напрямів і перспектив професійного становлення майбутнього фахівця та його професійного зростання в майбутньому, стимулюванню адекватної професійної самооцінки, формуванню потреб, умінь та навичок самоосвітньої діяльності.

Самостійна робота майбутніх учителів початкових класів виступає як необхідна складова навчального процесу та одночасно як підґрунтя їх подальшої самоосвітньої діяльності. Визначено та схарактеризовано сучасні організаційні форми навчальної діяльності майбутнього вчителя початкових класів, які включають значну частку самостійної роботи і спонукають майбутніх педагогів до активної самоосвіти. Серед них особливе місце посідають: метод проектів, метод кейс-технології, портфоліо. Значними перевагами означених форм діяльності майбутніх учителів є вміння, навички та компетентності, яких вони набувають, а саме: планувати і прогнозувати діяльність та її результати; використовувати різноманітні джерела та засоби інформації, зокрема ІКТ; самостійно знаходити та опрацьовувати навчальний матеріал; аналізувати, співставляти відомості та факти, аргументувати свою думку; бути відповідальним, приймати рішення тощо.

Компетентнісний розвиток майбутніх учителів початкових класів передбачає спрямованість навчального процесу на підготовку майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності, що виступає важливішим засобом забезпечення якості підготовки майбутніх фахівців, сприяє їхньому компетентнісному розвитку, активізації пізнавальної діяльності, розширенню професійного і

загальнокультурного світогляду, розвитку необхідних якостей, професійній адаптації та набуттю досвіду.

У третьому розділі «**Підготовка майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності**» в нових умовах її перебігу представлено обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, розроблено критерії та рівні підготовленості майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності, здійснено експериментальну перевірку моделі, визначено організаційно-педагогічні умови та надано практичні рекомендації щодо їхньої реалізації у практиці підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності.

Модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності (Рис.1.) представлена як відображення динамічної і відкритої системи, що тісно взаємопов'язана та взаємодіє із зовнішнім середовищем та внутрішніми психологічними і психічними чинниками. Вона складається із чотирьох основних блоків: *цільового, змістового, операційно-забезпечувального та контрольно-оцінювального*. *Цільовий блок* моделі представлений у взаємодії таких компонентів: цілі, завдання, принципи та пріоритети підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності. Головною метою підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності є активізація психолого-педагогічного механізму самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців, підтримка його та створення сприятливих умов для його функціонування і заохочення цієї діяльності. *Змістовий блок* моделі відображає компоненти, що складають зміст цієї підготовки, що забезпечує та сприяє активізації психолого-педагогічного механізму самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів. *Операційно-забезпечувальний блок* моделі включає: методики викладання навчальних предметів; технології самоосвітньої діяльності; інформаційно-комунікаційні технології. Технології самоосвітньої діяльності є ядром операційно-забезпечувального блоку моделі. *Контрольно-оцінювальний блок* моделі включає такі складові: моніторинг, аналіз та контроль перебігу самоосвітньої діяльності, коригування та оцінка результатів самоосвітньої діяльності. Результатом впровадження моделі є певний рівень підготовленості майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності. Для експериментальної перевірки моделі розроблено критерії та визначено рівні (високий, середній, низький) підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності.

Експериментальна перевірка поданої в моделі структури формування досліджуваного феномену здійснювалася на основі впровадження авторського спецкурсу «Самоосвітня діяльність майбутнього вчителя початкових класів» та спеціально організованої системи навчання, що спрямовувала студентів до самоосвітньої діяльності. До участі у експерименті на формувальному етапі було залучено 101 особа (студенти педагогічних університетів).

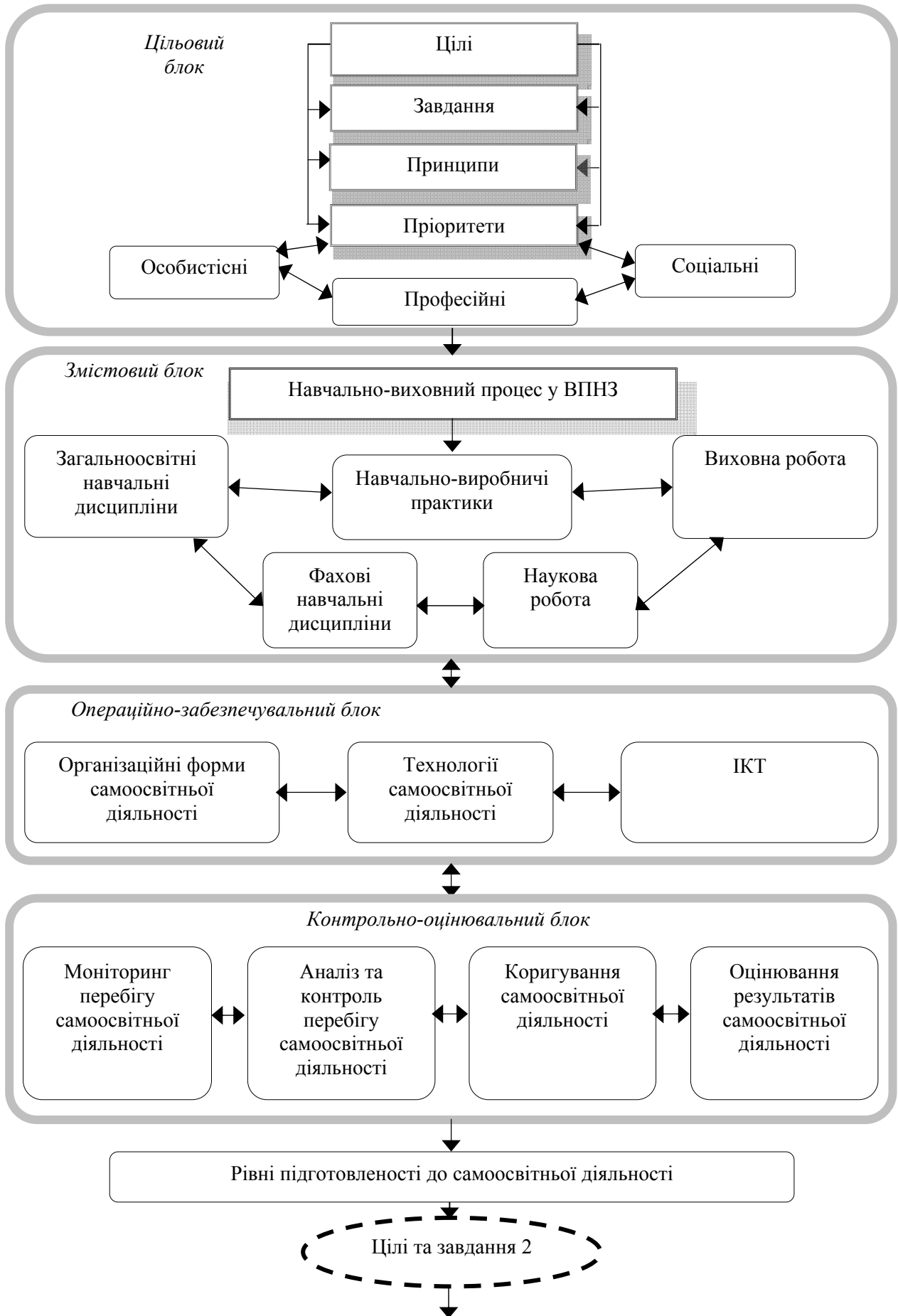

Рис. 1 Модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності

Аналіз результатів формувального експерименту (Рис. 2.) засвідчив, що на початок експерименту підготовленість до самоосвітньої діяльності у КГ виявлено у 41,5% студентів, а у ЕГ 45,4%, що склала середній рівень.

На кінець експерименту у КГ групи рівень підготовленості підвищився до 49,6%, що відповідає середньому рівню, а у ЕГ – до 80,1%, що відповідає високому рівню підготовленості.

Результати початкового і підсумкового зрізів із використанням методів статистичної обробки (кутового перетворення Фішера) та порівняльного аналізу підтвердили позитивну динаміку у підготовленості майбутніх фахівців до самоосвітньої діяльності.

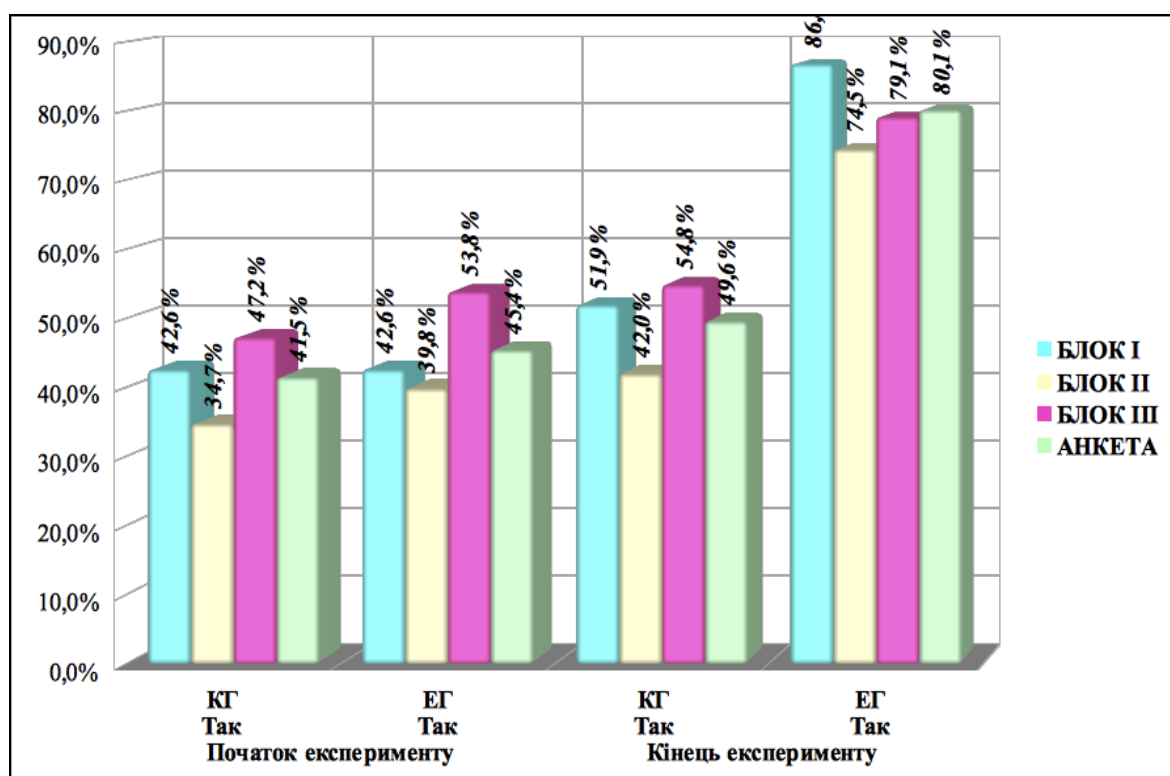

Рис. 2. Динаміка змін за результатами експерименту на початок та кінець формувального експерименту в КГ та ЕГ

На основі проведеного дослідження та за результатами проведеного педагогічного експерименту було виокремлено організаційно-педагогічні умови та розроблено практичні рекомендації щодо реалізації моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності в обох групах: контрольній та експериментальній. Організаційно-педагогічними умовами реалізації цільового блоку моделі є: особистісна зацікавленість та активність майбутнього вчителя, що мають бути спрямовані на забезпечення суб'єктності діяльності, яка відображена психолого-педагогічним механізмом самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця; орієнтування викладачів на необхідність навчити студентів вчитися, що має бути відображено у цілях, пріоритетах та завданнях підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності; необхідність мотивування самоосвітньої діяльності студентів; тісна взаємодія

викладачів і студентів у процесі навчання, наукової, суспільно-корисної і громадської роботи. Організаційно-педагогічні умови реалізації цільового блоку моделі є наскрізними. Реалізація *змістового блоку* моделі передбачає наявність таких умов: поєднання теорії і практики, узгодження обсягів аудиторної та самостійної роботи студентів; організація роботи студентів в аудиторії та поза нею на основі інтерактивних методів навчання; забезпечення необхідними методичними матеріалами та доступом до ІКТ з метою перетворення процесу самостійної роботи і надалі – самоосвітньої на творчий процес; контроль за організацією та ходом самостійної роботи. Організаційно-педагогічні умови реалізації *операційно-забезпечувального блоку* моделі: наявність висококваліфікованого викладацького складу; індивідуалізація й диференціація навчання, демократичний тип взаємин викладачів і студентів, професійний розвиток викладачів педагогічних університетів, матеріально-технічне, навчально-методичне, інформаційне забезпечення навчального процесу, збільшення частки самостійної роботи студентів у навчальному процесі його автономізація. Організаційно-педагогічні умови реалізації *контрольно-оцінювального блоку* моделі: наявність системи моніторингу перебігу самоосвітньої діяльності студентів, системи контролю самоосвітньої діяльності та підвищення ролі індивідуальної роботи з майбутніми фахівцями, залучення студентів до планування самостійної роботи, здійснення їх індивідуальної педагогічної підтримки.

До основних рекомендацій слід віднести: врахування у змісті, формах і методах навчання необхідності формування вмінь і навичок самоосвітньої діяльності студентів і поступового збільшення частки самостійної роботи. Збалансоване поєднання у змісті навчання теорії і практики, лекційних і практичних занять, визначення обсягів поза аудиторної самостійної роботи, планування ходу і контролю виконання самостійної і самоосвітньої роботи студентів теж вплинуло на ефективність і якість результатів експерименту. Забезпечення необхідної кількості спеціальної навчально-методичної літератури нового покоління, включаючи електронні видання, які мають містити теми для самостійної та самоосвітньої роботи студентів і запитання для самоконтролю. Розробка і запровадження нових навчальних комп'ютерних програм, автоматизованих навчальних і контролюючих систем; надання широкого доступу до ІКТ та швидкісного Інтернету в навчальних приміщеннях, бібліотеках, гуртожитках; створення інформаційних банків кращих педагогічних практик, які можуть використовувати майбутні фахівці для виконання практичних завдань, самостійної і наукової роботи та самоосвітньої діяльності. Посилення індивідуальної консультативної роботи викладача, забезпечення можливостей електронного спілкування і консультування студентів; створення доброзичливої атмосфери співробітництва та взаємодопомоги в навчальних групах; перебудова традиційних форм навчальних занять, широке використання інтерактивних і проблемних форм навчання.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення, методичне обґрунтування та практичне вирішення проблеми підготовки

майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, що дало змогу зробити наступні **висновки**:

1. Результати аналізу наукової філософської, соціологічної, психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми дослідження свідчать, що в педагогічній теорії та освітній практиці значна увага приділяється проблемам підготовки майбутніх учителів початкових класів у системі вищої педагогічної освіти. Водночас, поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти, що висвітлюють окремі питання самоосвіти та підготовки до самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця. Такий стан зумовлює необхідність розроблення системи змісту та визначення організаційно-педагогічних умов підготовки студентів до самоосвітньої діяльності у процесі навчання у вищому педагогічному навчальному закладі з урахуванням вимог компетентнісного та системно-діяльнісного підходів.

Доведено, що самоосвітня діяльність виступає складовою професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. Визначено, що підготовка майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності полягає у розвитку та вдосконаленні психологічних, психічних процесів, стану та якостей особистості з урахуванням особливостей професійної і самоосвітньої діяльності, результатом якої є підвищення якості підготовки майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності, що *підтверджується розвитком здатності до стійкої мотивації свідомої самоосвіти; сформованістю уміння здійснювати самоосвітню діяльність; коригувати свою професійну діяльність відповідно до результатів самоосвіти, визначати її напрямки з урахуванням практичних потреб професійної діяльності.*

2. Визначено та обґрунтовано структуру, функції, принципи та підходи до самоосвітньої діяльності, роль самоосвіти у компетентнісному розвитку майбутніх учителів початкових класів. Виявлено, що необхідність пошуку, розробки і впровадження спеціальної технології формування самоосвітнього досвіду, здатного підвищити якість підготовки до професійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів, залежить від сформованості у студентів розуміння ролі самоосвіти у сучасному освітньому середовищі й освітньому процесі; умінь обирати засоби формування самоосвітньої компетенції як системоутворювальної щодо інших в системі професійної компетентності вчителя та відповідально ставитися до власної самоосвітньої діяльності й професійного розвитку впродовж життя. Визначено структуру самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів, компонентами якої є: сфери самоосвітньої діяльності (професійна, загальнокультурна, особистісна, соціально-практична), психолого-педагогічний механізм самоосвітньої діяльності (сукупність дій, відповідних засобів, методів і умов, що визначають як саму можливість, так і ефективність самоосвітньої діяльності), функціональний зміст самоосвітньої діяльності (розширення світогляду, вироблення професійної спрямованості на набуття різнобічності та соціальної зрілості, стимулювання здатності до змін, формування конкурентоздатності), форми взаємодії (навчальний процес у вищому педагогічному навчальному закладі, педагогічна

практика, самостійна робота, набуття та обмін досвідом, зовнішнє середовище (контакти, спілкування, Інтернет, ЗМІ, сім'я та ін.). До основних принципів самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів віднесено такі: цілеспрямованості, неперервності, інтегративності, наступності, варіативності.

3. З'ясовано, що основними формами здійснення навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі є: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. Доведено, що при реалізації основних функцій лекції (освітньої, навчальної, виховної, розвивальної, організуючої, мотивувальної, гедоністичної) утворюються можливості мотивування та заохочення майбутніх учителів початкових класів до самоосвіти, активізації механізму самоосвітньої діяльності та спрямування самостійної, самоосвітньої роботи студентів. Виявлено, що потенційні можливості практичних занять можуть бути реалізовані за умови мотивації студентів до самоосвітньої діяльності. Педагогічна практика майбутніх учителів сприяє визначенню перспектив професійного становлення майбутнього фахівця як професіонала, зміцненню адекватної професійної самооцінки, формуванню потреб, вмінь та навичок самоосвітньої діяльності. Доведено, що самостійна робота майбутніх учителів початкових класів є необхідною складовою навчального процесу і підґрунтям для подальшої самоосвітньої діяльності, запорукою їхньої професійної спроможності. Визначено та схарактеризовано організаційні форми самостійної діяльності майбутнього вчителя початкових класів, що спонукають майбутніх педагогів до активної самоосвіти: метод проектів, кейс-технології, портфоліо.

4. Розроблено та обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності як відображення динамічної і відкритої системи, компоненти якої взаємопов'язані та взаємодіючі із зовнішнім середовищем і включають блоки: цільовий (цілі, завдання, принципи та пріоритети підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності), змістовий (загальноосвітні та фахові навчальні дисципліни, навчально-виробничі практики, наукову і виховну роботу), операційно-забезпечувальний (методики викладання навчальних предметів; технології самоосвітньої діяльності; інформаційно-комунікаційні технології) та контрольно-оцінювальний (моніторинг, аналіз та контроль перебігу самоосвітньої діяльності, коригування самоосвітньої діяльності, оцінювання результатів самоосвітньої діяльності). Визначено критерії (мотиваційно-цільовий, знаннєвий, технологічний, інформаційний, аналітичний, комунікативний, контрольно-коригувальний) та рівні (високий, середній, низький) підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності. *Експериментальна перевірка* результатів навчання, що здійснювалась способами виявлення рівнів підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, підтвердила, ефективність запропонованої моделі та можливість її

впровадження у навчально-виховний процес вищого педагогічного навчального закладу.

5. Виокремлено організаційно-педагогічні умови реалізації моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, що лягли в основу практичних рекомендацій щодо реалізації моделі підготовки майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності. Організаційно-педагогічні умови реалізації цільового блоку моделі спрямовані на забезпечення суб'єктності діяльності, що відображена психолого-педагогічним механізмом самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця. Умовами реалізації змістового блоку моделі є: поєднання теорії і практики, узгодженості обсягів аудиторної та самостійної роботи студентів; організацію роботи студентів в аудиторії та поза нею на основі інтерактивних методів навчання; забезпечення необхідними методичними матеріалами та доступом до ІКТ; контроль за організацією та ходом самостійної роботи. Організаційно-педагогічні умови реалізації операційно-забезпечувального блоку моделі: наявність висококваліфікованого викладацького складу; поєднання індивідуалізації та диференціації навчання, демократичний тип взаємин викладачів і студентів, неперервний професійний розвиток викладачів вищих педагогічних навчальних закладів, матеріально-технічне, навчально-методичне та інформаційне забезпечення навчального процесу, збільшення частки самостійної роботи студентів у навчальному процесі, автономізація навчального процесу. Організаційно-педагогічні умови реалізації контрольно-оцінювального блоку полягають у наявності системи моніторингу перебігу самоосвітньої діяльності, створенні системи контролю самоосвітньої діяльності та підвищенні ролі індивідуальної роботи з майбутніми фахівцями, здійсненні їх суб'єкт-суб'єктної педагогічної підтримки.

Проведене дослідження не вичерпує розв'язання всього комплексу проблем, що пов'язані з підготовкою майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності. Продовжити науковий пошук можливо у таких напрямках: розвиток самоосвітньої компетентності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, інновації у галузі педагогічних технологій, що спрямовані на самоосвіту майбутніх учителів; розробка моделей психолого-педагогічної підтримки самоосвітньої діяльності студентів, залежно від рівнів сформованості у них зон найближчого або актуального розвитку тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Себало Л. І. Самоосвіта як компетентнісна складова підготовки майбутніх учителів початкової школи / Л. І. Себало // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Зб. наук. праць. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 8. – С. 115 – 119.

2. Себало Л. І. Форми та методи самоосвіти у процесі безперервного професійного розвитку педагогів / Л. І. Себало // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук. пр. / редкол.: Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. 2008. – вип. 52. – С. 268 – 275.

3. Себало Л. І. Підготовка майбутніх вчителів початкових класів до самоосвітньої діяльності: теоретико-методологічний аналіз / Л. І. Себало // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – Вип. 10. – С. 67 – 75.

4. Себало Л. І. Комплексний підхід формування готовності студентів до самоосвітньої діяльності / Л. І. Себало // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – Вип. 13. – С. 153 – 157.

5. Себало Л. І. Самостійна робота майбутніх учителів початкових класів як органічна складова навчального процесу / Л. І. Себало // Наука і освіта. Спецвипуск: Проект “Когнітивні процеси та творчість” – Одеса : Південно-науковий центр АПН України, Лютий, 2010. - С. 256 – 258.

6. Себало Л. І. Структура та критерії сформованості готовності майбутніх вчителів початкових класів до самоосвітньої діяльності / Л. І. Себало // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання. Зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 20. – С. 193 – 197.

7. Себало Л. І. Роль педагогічної практики у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи до самоосвітньої діяльності / Л. І. Себало // Педагогічні інновації у фаховій освіті. Зб. наук. пр. Ужгород, Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет», Вип. 1(5), 2014 – с. 77-82.

8. Себало Л. І. Модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності / Л. І. Себало // Наукові записки. [збірник наукових статей] / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск СХХІІІ (123). (Серія педагогічні та історичні науки) – с. 193-203.

Тези у матеріалах науково-практичних конференцій

9. Себало Л. І. Роль самоосвіти в підготовці вчителя початкових класів до викладання курсу «Основи споживчих знань» / Л. І. Себало // Матеріали наук.-практ. конф. «Основи споживчої політики в системі державного управління», 7–9 жовт. 2009 р. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2009. – С. 49–51. – [Спільний проект Європ. Союзу та Програми розвитку Організації Об'єднаних націй].

Статті у зарубіжних наукових фахових виданнях

10. Себало Л. И. Роль лекции в формировании у будущих учителей начальных классов готовности к самообразованию / Л. И. Себало // Известия КазУМОиМЯ имени Абылай хана. Серия «Пед. науки». – Казахстан, Алматы, 2013. – [Вып.] 3 (30). – С. 77–84.

11. Себало Л. И. Структура самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів / Л. И. Себало // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – 2015. – III (26), Issue 50. – P. 59–63.

Дистанційний курс

12. Себало Л. И. Дистанційний курс «Фізична культура з методикою викладання». [Електронний ресурс] / Л. И. Себало // Режим доступу: <http://www.celsi.npu.edu.ua/moodle/course/view.php?id=1035>.

АНОТАЦІЇ

Себало Л. И. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2016.

Дисертаційне дослідження присвячено проблемі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності з урахуванням вимог компетентнісного підходу у вищому педагогічному навчальному закладі. Здійснено аналіз теоретичних підходів до проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності. Уточнено сутність поняття «самоосвітня діяльність майбутніх учителів початкових класів», «підготовленість до самоосвітньої діяльності». Обґрунтовано структуру самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя початкових класів, розроблено та експериментально перевірено модель підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності, виявлено критерії та рівні підготовленості майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності. Визначено організаційно-педагогічні умови та надано практичні рекомендації щодо реалізації моделі підготовки майбутніх учителів початкових класів до самоосвітньої діяльності у практику діяльності вищих педагогічних навчальних закладів.

Ключові слова: самоосвітня діяльність, психолого-педагогічний механізм самоосвітньої діяльності, організаційно-педагогічні умови, модель підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

Себало Л. И. Подготовка будущего учителя начальных классов к самообразовательной деятельности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова, Киев, 2016.

Диссертационное исследование посвящено проблеме подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности с учетом требований компетентностного подхода в высшем учебном заведении. Уточнена сущность понятий «самообразовательная деятельность будущих учителей начальных классов», «подготовка будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности», «психолого-педагогический механизм самообразовательной деятельности», «подготовленность к самообразовательной деятельности». Осуществлен анализ теоретических подходов к проблеме подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности. Разработана и научно обоснована модель подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности как динамическая и открытая система, которая тесно взаимосвязана с внешней средой, соответствует потребностям будущего учителя и дает возможность постоянно совершенствовать методы и технологии обучения и воспитания. Определены основные блоки модели: целевой, содержательный, операционно-обеспечивающий, контрольно-оценочный. Сформулированы рекомендации по подготовке будущего учителя начальных классов к самообразовательной деятельности. Доказано, что модель подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности реализуется с учетом организационно-педагогических условий как совокупности объективных возможностей, обеспечивающих успешное решение поставленных задач. Определены основные организационно-педагогические условия и разработаны практические рекомендации по реализации модели подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности.

На основе анализа научной литературы и практики подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности в высшем педагогическом учебном заведении была разработана структура самообразовательной деятельности с учетом деятельностного подхода. Доказано, что эта деятельность проявляется в тех действиях, которые составляют ее механизм. Одним из основных элементов данной структуры был определен психолого-педагогический механизм самообразовательной деятельности, который являет собой совокупность действий, соответствующих средств, методов и условий, которые определяют возможность, эффективность самообразовательной деятельности и имеет две стороны – внешнюю – самоуправление, и внутреннюю – саморегуляцию.

Описана методика подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности по разработанной программе спецкурса. Определены критерии и уровни подготовленности будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности.

Результаты педагогического эксперимента подтвердили эффективность разработанной модели подготовки будущих учителей начальных классов к самообразовательной деятельности и возможность ее внедрения в учебно-воспитательный процесс высших учебных заведений.

Ключевые слова: самообразовательная деятельность, психолого-педагогический механизм самообразовательной деятельности, организационно-педагогические условия, модель подготовки будущего учителя начальных классов.

Sebalo L. I. Training of the future primary school teachers to self-educational activity. – Manuscript.

Thesis for the Candidate of Pedagogical Sciences Degree, specialty 13.00.04 – the theory and methodology of professional education. –The National Pedagogical University of M. P. Dragomanov, Kyiv, 2016.

The thesis is focused on the problems of the training of future primary school teachers to self-education activities to meet the requirements of competency based approach in higher pedagogical university. The essence of the concept of "self-educational activity of future primary school teachers" is clarified. The analysis of the theoretical approaches to the problem of training of future primary school teachers to self-educational activity is done. A model of training of future primary school teachers to self-educational activity as a dynamic and open system has been of teachers and provides an opportunity to continually improve methods and techniques of training and education. The main blocks of the model are: target, substantive block, operational and providing block, evaluation and controlling block. Recommendations on the training of the future primary school teachers to self-educational activity are developed. The model of future primary school teachers training to self-educational activity is implemented in view of the organizational and teaching conditions as a set of objective possibilities, ensuring the successful solution of tasks. The organizational and pedagogical conditions and practical recommendations for the implementation of the model of training of future primary school teachers to self-educational activity are developed.

Based on the analysis of the scientific literature and practice of future primary school teachers training of to self-education activity in higher educational establishments the structure of self-educational activity based on the activity approach has been developed. We prove that this activity is manifested in the actions that make up its mechanism. One of the main elements of this structure has been defined as a psychological mechanism of self-teaching activities, which is asset of actions corresponding to the means, methods and conditions that define the ability, efficiency and self-education activity, and it has two sides—the external—self-government, and the internal – self-regulation.

A method for the training of the future primary school teachers to self-educational activities is designed in a special course program. Practical recommendations for the implementation of the model of training of the future primary school teachers to self-educational activities are done.

The results of the pedagogical experiment confirm the statement set out in the hypo thesis and are the basis for the conclusion: readiness of the future primary school teachers becomes positive in the case of provided specially organized training and the creation of organizational and pedagogical conditions according to the model developed and a special course implemented in higher educational institutions.

Keywords: self-educational activity, psycho-pedagogical mechanism of self-educational activity, organizational and pedagogical conditions, model of training of the future primary school teachers.

Підписано до друку 07.10.2016 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Гарнітура Times.

Наклад 100 прим. Зам. № 343

Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.